

Manje popularizacije nauke

Damjan Krstajić

(objavljeno 14. oktobra 2023. u Politikinom Kulturnom dodatku)

Više sam za širenje javnog razumevanja nauke nego za njenu popularizaciju. Nije ovde u pitanju nijansa u shvatanju termina, već postoji fundamentalna razlika u pristupu.

Kao da je poenta popularizacije da se pokaže kako je nauka u stvari kul i pristupačna svima. Utisak mi je da se neretko unosi mistika ili poetika, a tu njima nije mesto. Stoga nas ne bi trebalo začuditi što se prilikom popularizacije nauke veoma često diskutuje o crnim rupama, veštačkoj inteligenciji, arheologiji starih civilizacija i slično.

Kad ste čuli da neko populariše politikologiju? Geologiju? Muzikologiju? Teško da je moguće publiku zaseniti temama iz tih nauka, a važne su kao i druge.

Čak i kad je tema aktuelna i važna, kao na primer veštačka inteligencija, dojam mi je da se propuštaju dobre prilike. Utisak mi je da se više podstiče polemisanje o posledicama na budućnost, nego demistifikacija i praktična upotreba veštačke inteligencije. Primetio sam da dosta obrazovanih ljudi bi volelo da bolje razume tu oblast, jer je veoma aktuelna, ali da ne znaju gde da saznaju više. Mogu da preporučim jedan naš univerzitetski udžbenik na tu temu, ali to je previše stručno. Ni ja, niti pojedinci iz mog okruženja koji se ozbiljnije od mene bave ovom oblašću, ne bi znali koji materijal da preporučimo zainteresovanima.

Podržavam širenje entuzijazma za naukom kod mladih, ali nešto ne vidim da se posebno radi sa starijom populacijom. Kao da su za nas starije dovoljne najnovije vesti iz nauke, u stilu "verovali ili ne", koje često nisu ni nezavisno proverene od strane drugih naučnika. Ljudi su završili školovanje, ovde uključujem i sebe, bez razumevanja nekih fundamentalnih naučnih koncepata. Takođe, novi naučni pojmovi su se razvili u zadnjih nekoliko decenija.

Priznajem da u mom okruženju ima više otvorenosti i uzbuđenja za novim naučnim konceptima kod mladih nego kod starijih. To je razumljivo. Međutim, da li to znači da smo mi stariji izgubljeni slučajevi?

Hoću da naglasim da ne mislim da je popularizacija nauke nešto loše za društvo. Naprotiv, poželjno je da ona postoji, ali nije ni blizu onog što je potrebno za bolje razumevanje nauke u društvu.

Moja glavna zamerka je što se prilikom popularizacije nauke ne ulazi u sukob sa pseudonaukom ili sa nenaučnim stavovima. Lako je javno popularisati astronomiju pričama o crnoj rupi i izbegavati sukob mišljenja sa ljudima koji propagiraju da Nil Armstrong nije bio na Mesecu. Lako je popularisati šta sve danas možemo saznati na osnovu genetike, a ne ulaziti u sukob mišljenja sa ljudima koji javno pričaju protiv teorije evolucije. Ovde bih da naglasim da ne podstičem bilo kakav direktan sukob sa ljudima ili raspravu sa njima, već da se argumentovano javnosti objasni šta nauka kaže po određenim važnim pitanjima.

Takođe, moja ozbiljna zamerka kako se danas generalno promoviše nauka jeste što se od zainteresovanog gledaoca, ili čitaoca, ne traži da razmišlja i da samostalno nađe odgovor.

Stoga sam za to da se više radi na širenju javnog razumevanja nauke, a manje na njenoj popularizaciji. Širenjem javnog razumevanja nauke ne izbegavaju se važni koncepti u nauci, ma koliko nepopularni oni bili. Ne radi se na dodvoravanju gledaocima ili slušaocima. Traži se od njih da razmišljaju i da ulože napor da razumeju važne i neki put kompleksne naučne koncepte.

Koja je razlika u odnosu na popularizaciju nauke?

Obrađivale bi se teme kao što je na primer slučajnost. Ona je u osnovi teorije evolucije, ali je takođe fundamentalan koncept i u drugim naukama, kao i u pojavi nekih bolesti kao što je rak. Iako je to važan koncept u nauci, to nije tema koja će nas učiniti popularnim u društvu, jer ima ljudi koji tvrde da nema slučajnosti.

Obrađivale bi se sporne teme iz pseudonauke. Za svaki njihov argument pružio bi se adekvatan naučni kontraargument. Tako da kad neko, na primer, dođe i počne da tvrdi da Nil Armstrong nije bio na Mesecu, mi ili znamo odmah da odgovorimo sa kontraargumentima na te gluposti ili možemo da uputimo na mesto gde ima odgovora.

Tražili bi od gledalaca ili čitalaca da razmišljaju. Evo primera zadatka na koji nećemo dati odgovor.

Pretpostavimo da imamo toplotno izolovanu sobu u kojoj se samo nalazi frižider sa skroz otvorenim vratima. Ako uključimo frižider da radi, šta će biti sa temperaturom u sobi posle izvesnog vremena? Zašto?

Uveren sam da postoji pregršt sličnih misaonih zadataka iz svakodnevnog života koji su povezani sa važnim konceptima u nauci. Time što od zainteresovanih tražimo da razmisle o rešenju, mi od njih pravimo aktivne sudionike u razumevanju nauke. Zar to nije poenta?

Za kraj, odakle sad meni termin javno razumevanje nauke? Primetio sam da se u engleskom govornom području više govori o javnom razumevanju nauke (*public understanding of science*) ili o svesti javnosti o nauci (*public awareness of science*), a veoma retko o popularizaciji nauke (*science popularization*). Dugo mi nije bilo jasno zašto se kod njih nije odomaćio izraz popularizacija nauke. Shvatio sam to tek kad sam uvideo da se ljudi, koji tamo rade na javnom razumevanju nauke, ne libe da se uhvate u koštac sa ozbiljnim naučnim konceptima koji nisu popularni i spremni su da se suoče sa javnim otporom.

Reference koje podržavaju činjenice spomenute u članku

1. Javno razumevanje nauke ili svest javnosti o nauci

https://en.wikipedia.org/wiki/Public_awareness_of_science